

Lucija Stepančič

Marjan Strojjan: *Vreme, kamni, krave.*

Ljubljana: LUD Literatura (Zbirka Prišleki), 2010.

Ko se srečamo s poezijo Marjana Strojjana, na nas najprej naredi vtis neverjetna širina. Kot vedno namreč bralca tudi tokrat nagovarja odprto prostorje. Oziroma še bolj kot kadar koli prej. Ne le zaradi naslova, kombinacije treh vsakdanjih besed, ki so postavljene tako, da se jim začnemo čuditi, a hkrati sumimo, da so se nekje že navzele novih odtenkov. Tudi ne (le) zaradi epske razvejanosti verzov in lagodnega pripovednega ritma. Sem spada, poleg že ustvarjenega horizonta pričakovanja, izoblikovanega pri branju prejšnjih zbirk, najmanj še svojevrstna domišljajska nadgradnja miselnih vzorcev, značilnih za obdobje znanosti in tehnike.

Pa začnimo kar z vremenom, ki ima v tradicionalno razumljeni liriki vsekakor svoje mesto. "Poleti ga dobivamo od Azorov in iz Biskajskega / zaliva. Kormorani in Portugalci bi ga, če se ne znajo / pohvaliti z boljšim, lahko zadržali zase, a vreme je, / kakršno je, in veseli so, da gre dalje. Pošiljajo nam / fronte, ki nad Alpami oslabijo in obvisijo nad glavo / v obliki krmežljavega oblaka in mokre lune opoldne." Seveda se vreme tu razume na popolnoma nov, epski način: meteorološko kot globalna spletko, kot nekaj, kar se kuha in pripravlja v zakulisju sveta, kar ima morda celo svoje zakonitosti, (naj nam bodo še tako nedoumljive), in kar seveda ravnodušno presega človeški faktor, čeprav nam je, če že hočemo in vztrajamo, vendarle dopuščeno, da zavzamemo vsaj status opazovalca.

Vreme, ki je pogosto nosilec ekspresivnega naboja, to svojo sposobnost obdrži, vendar jo nepričakovano zaobrbe in krepko nadgradi. Tradicionalna razpoloženskost je skozi meteorološki zorni kot kvečjemu obogatena, znanstvene primesi jo proti vsem pričakovanjem poživljajo, bralci pa smo dobili nič manj kot globalnost na poetičen način. Privajen čustveni repertorij je kar pošteno prepihan, ko se sreča z dimenzijami povsem izven svojega dosega. V igri je kratko malo ves planet. "Zaganjamo se za dnevi, zalezujemo jih gor in dol / čez povratnik in čez datumsko mejo, ki na našo

norost / odgovarja z norostjo bibličnih razsežnosti.” Seveda “po matematičnih vzorcih, ki so najlepši na svetu, / a delujejo le na daljši čas, čeprav takrat temeljito.” Vse to je nekako v sorodu celo s “statističnim peklom” loterije: kombinacija patosa in sanj ter mrtvo hladnih (nedoumljivih) zakonitosti je v hazarderski coni somraka še kako doma. “Utvare! Teh smo potrebni, kje so? Bile so jih cele / knjižnice, nekdo jih zanalašč trga iz knjig.”

In kako je zdaj z že omenjenim statusom opazovalca? Vsak poskus, da bi si svetovno mašinerijo v miru pogledali in jo preučili, se izjalovi, celo največja dobronamernost, združena s kar največjo vestnostjo, je obsojena na neuspeh. Značilna žrtev nesporazuma je vestnež iz časa graditve transsibirske železnice, ki obeta novih časov ni znal stlačiti v okvire svoje percepcije: njegovi pomisleki epidemiologa se danes berejo kot zastarela znanstvena fantastika. “Podrobno / je opisal dogodke zadnjih mesecev in naštel svoje zadržke / glede čezcelinskih železniških zvez. Navedel je datume / znanih izbruhov, izračunal razdalje in inkubacijske čase / raznih bolezni ter delil rezultat s povprečno hitrostjo poti. / Primerjal je nove podatke iz registra zdravniškega osebja, / ponovil državne ocene zalog in sklenil, da bi bili ob tako / učinkovitem transportu vsi zdravstveni protiukrepi jalovi, / saj bo zdravil in osebja premalo, ljudi pa preveč.” Zdi se, da vrzel med pričakovanim in dejanskim prenese le poezija, še več, v bistvu se napaja prav iz nedoumljivih znamenj. “Ko se zareza / zgodi, ni nujno, da jo imamo takoj za mejo, / morda šele kasneje iz kakor nož nabrušene daljave / razločimo vzorce, našo edino obrambo pred časom, / ki jih ni več mogoče sestaviti v življenje.”

Strojanova poetika vsebuje nekaj čara velikih mojstrov iluzionistov, po eni strani učinkuje z vrtoglaviim podobjem, po drugi namiguje na mašinerijo, ki stoji za njim. Lirična in na prvi pogled nostalgična, idilična in spokojna tematika jaslic že omenjeno dvojnost več kot izdatno izraža. Toda razkritje (banalnega) mehanizma, ki poganja prizorček z ganljivo krotkimi pobarvanimi figuricami, čara ne uniči, ampak ustvarja učinkovito in pomensko nabito vrzel med modro prepleskanim firmamentom s sporočilom božje slave na višavah ter centrifugo pralnega stroja, zakrito s sveže dišečim mahom. “Če me ni, je ključ pod kamnom kot zmeraj,” se zaključí pesem *Pri svetih treh kraljih* in ključ do skrivnosti je v igri pomenov na lepem spet povsem vsakdanja, konkretna stvar (čeprav po vsej verjetnosti unikatni izdelek tradicionalnega kovaštva, ki ni banalen), nekaj pač, kar se ne išče v visoko letečih znanstvenih konceptih, ampak lahko skriješ pod kamen.

Vizualna domišljija je v tej poetiki izjemno močna in predstavlja enega glavnih adutov, širina pogleda pa se uveljavlja ne glede na to, kako ji pritrjuje trenutna scenografska spremljava. Zanimivo je prisotna celo v prometnih konicah velemest (bolj kot na vsakdanjo banalnost spominjajo

na že omenjeni "statistični pekel"). Tako kot tudi avtor, ki se v svojih pesmih pojavlja nepredvidljivo – ali sploh ne. Pri čemer, kot da je to nekaj najbolj samoumevnega, prepotuje kar največje razdalje v prostoru in času, tako da nikoli ne moremo vedeti, na katerem koncu sveta ga bomo srečali. V igri je presenetljiva resonanca rodnega planeta, ki je s tem obenem bližji, bolj dosegljiv, a tudi (še bolj) izmuzljiv. Prav tako je, še posebno za slovensko sceno, ki se kar naprej hvalisa s potovalno kilometrino, zanimivo, da avtor, ki se lahko kadar koli pojavi na kateri koli oceanski plaži tega sveta (še najraje je ledeno mrzla in po njej piha), izpušča skoraj vsa krajevna imena ter bralcu prepusti, da prek mimogrede navrženih podrobnosti sam razbere, kam ga je zaneseno branje pripeljalo. Orientirji te poetike so v resnici bolj geološke karte kot politični zemljevidi in tako se še največja tehnološka čuda pojavljajo kot del narave, večnih krogotokov itd., pa tudi avtor sam se pogosto pojavlja na obrobjih svojih pesniških svetov (spet kot opazovalec), če se celo ne izgublja v neskončnosti nekakšnih kozmičnih vzorcev. "Spomnim se / sebe, kako me v nekem življenjepisu vsakič spet / znova prebunkajo, kakor v nebesih, tako na zemlji."

Liričnost tukaj začuda ni v nasprotju z epskim zamahom, čeprav kontrast tudi avtor sam rad poudarja, že z "združevanjem drobnejših lirskih in bohotnejših epskih pesmi v skupen kontekst posameznih knjig", kot se je v besedilu na zavihku izrazila Tina Kozin. Veliko in majhno, osebno in neosebno pa se tudi sicer pogosto osupljivo in zelo produktivno prekrivajo. Velikopoteznosti nasproti stojijo poudarjeno nežni detajli, celo najrahljejši namigi na nekakšno zasebno mitologijo. Tako se na primer večkrat pojavi motiv kresnic, ki osupljivo variira: kresnice so lahko očarljiva najdba v poletni noči, lahko pa tudi "razsvetljeno / srce mesta s tihimi potoki avtomobilskih luči, / ki so se zlivale vanj, pomikale in se spet nizale / v nepredvidljivi ravnini izza nevidnih obronkov". Utripanje ljubljanskih luči se nenadejano lahko spet pojavi "na drugem / koncu sveta, na mrzli obali Pacifika", v vzorcu razklanega kamna. A tudi v smrti. "Jasen znak, da me ni več – pasejo se, plašne / zvezde pod gozdom." V nekakšnem sorodu z njimi je tako "rdeča zvezda velikanka iz ugaslega vesolja", ki jo je očitno mogoče zbrcati v ristanc, kot tudi "leteče trdnjave" v prizoru obstreljevanja: miren svet te poezije je občasno podvržen tako nepričakovanim povezavam kot tudi nepričakovanim vpadom. Na Zemlji, ki se "smeji v rekah luči" je očitno mogoče prav vse. Pravi čudež je že to, da smo tu. "Računajo, / da je bila nekoč začetna verjetnost, da se aminokislina / sestavijo v človeški genom, manjša od ena proti deset / na minus neko število z 250 ničlami – večje od števila / atomov v vesolju – in vendar sva tukaj; problem je, da / čisto za kratko."